

Tartu Ülikool

Humanitaarteaduste ja kunstide valdkond

Eesti ja üldkeeleteaduse instituut

Eesti keele osakond

Sandra Põldaru

LIITPARTIKLITE *NII ET* JA *SELLEKS ET* KUJUNEMINE

Bakalaureusetöö

Juhendajad dotsent Külli Habicht ja Anni Jürine

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Teoreetilised lähtekohad	5
1.1. Grammatiseerumine	5
1.2. Pragmatiseerumine.....	7
1.3. Leksikaliseerumise ja grammatiseerumise seostest	9
1.4. Korrelaatsidendite kujunemine	10
2. Uurimismeetod ja -materjal.....	11
3. Tulemused.....	13
3.1. Nii et.....	15
3.2. Selleks et.....	21
3.3. Järeldused	27
Kokkuvõte	30
Development of complex particles nii et and selleks et	33
Kirjandus	35

Sissejuhatus

Siinses bakalaureusetöös uuritakse kahe liitpartikli kujunemist grammatiseerumisega kaasnevas pragmatiseerumise raamistikus. Liitpartiklina defineeritakse uurimuses kahest sõnast koosnevaid grammatilise ja/või pragmaatilise funktsiooni ning liitse struktuuriga keelelisi üksusi. Teemavalik lähtub sellest, et liitpartiklite kujunemiskäik on eesti keeles suuresti uurimata. Bakalaureusetöö teooriaosas kirjeldatakse kolme protsessi – grammatiseerumine, pragmatiseerumine ja leksikaliseerumine –, mis moodustavad uuritava nähtuse teoreetilise tausta. Uurimisobjektiks on algselt lauseosi siduvad üksused *nii et* ja *selleks et*.

Uurimisprobleem seisneb eri lauseosades paiknevate vabade üksuste võimalikus muutumises liitseteks grammatilise ja/või pragmaatilise funktsiooniga üksusteks. Kasutuse käigus hakkab partikkel „kokku tõmbuma“ (tähendusterviku *teke > kokkukirjutus > foneetiline erosioon*, nt *nii et > niiet > niet*). Need, nn kokkutõmbunud üksused viitavad reanalüüsile, mis toimub osalause piiril, kus kaheosaline sidend analüüsitakse semantiliselt omaette funktsiooniga ühendsidendiks, mis võib partiklikult kujunedes paikneda ka lause alguses või lõpus.

Vabade sidentide ümbertõlgendamist omaette funktsiooniga partikliteks saab kirjeldada grammatiseerumise kesksete mehhanismide kaudu: semantiline pleekimine ehk tähendussisu muutumine, erosioon ehk foneetiline reduktsioon, ekstensioon ehk uutes kontekstides kasutamine ja dekategoreerumine ehk leksikaalsetele või vähem grammatiseerunud vormidele omaste morfosüntaktiliste joonte kadu. Kui üksusel kujuneb ka pragmaatiline (suhtluskeskne) funktsioon, saab seda nähtust käsitleda pragmatiseerumisprotsessina. Veel on võimalik protsessi kirjeldada leksikaliseerumise kaudu, milles leidub ühisjooni grammatiseerumisega.

Töö eesmärk on välja selgitada, mil määral seostub vaadeldav kasutusmuutus grammatiseerumise, pragmatiseerumise või leksikaliseerumisega ning kuidas need protsessid liitpartiklite tekkel koos toimivad. Hüpoteesiks on see, et eesti kirjakeeles kujuneb reanalüüsi teel *et*-komponenti sisaldavaid järeldevaid ja põhjus- või tagajärjeseosele osutavaid seletavaid liitpartikleid.

Töös otsitakse vastust järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) Missuguste astmete kaudu toimub lauset siduvate üksuste muutumine omaette funktsiooniga partikliteks?
- 2) Missugused grammatiseerumise mehhanismid siinses uurimuses käsitletud partiklite kujunemisel väljenduvad ja mis osutab pragmatiseerumisele?
- 3) Kas ja kuidas on nende partiklite teke seotud leksikaliseerumisega?

Uuritavad andmed on pärit korpusest etTenTen, kust võeti juhuvalimiga 600 näitelauseid: 300 *nii et*-i ja 300 *selleks et*-i erinevate ortograafiliste variantide kohta.

Bakalaureusetöö on jaotatud kolme suuremasse ossa. Esimene osa tutvustab uurimuse seisukohalt olulisi teoreetilisi käsitusi: ülevaadet grammatiseerumisteooriast ja sellega seotud grammatiseerumise mehhanismidest, samuti pragmatiseerumist ja leksikaliseerumist. Teises osas tutvustatakse uurimismeetodit ja kirjeldatakse materjali valiku kriteeriume. Töö kolmas osa keskendub üksuste *nii et* ja *selleks et* analüüsile, tulemustele ja järeldustele.

1. Teoreetilised lähtekohad

1.1. Grammatiseerumine

Grammatiseerumist on defineeritud arenguna, mille käigus leksikaalsed üksused muutuvad grammatilisemaks ja grammatilised üksused veel grammatilisemaks (Heine, Kuteva 2007: 32). Grammatisatsiooniteooria põhiline eesmärk on kirjeldada, kuidas grammatilised üksused ja konstruktsioonid ajas ja ruumis tekivad ning arenevad, ja seletada nende kujunemise seaduspärasusi (Heine, Kuteva 2007: 33). Eesti keeles on grammatisatsiooniteooria kohta andnud põhjaliku ülevaate Helle Metslang oma 2002. aastal ilmunud artiklis „Grammatikalisatsiooniteooriast eesti keele taustal“ ja 2006. aasta artiklis „Grammatisatsiooniteooriast tänase pilguga“. Lisaks on ilmunud Külli Habichti, Leelo Keevalliku ja Ilona Trageli artikkel „Keele muutumine kasutuskontekstis“, milles seletatakse nii kirjaliku kui ka suulise eesti keele grammatilisi arengutendentse ja käsitletakse keelelisi nähtusi nende funktsiooni ja kasutuskonteksti analüüsides (Habicht jt 2006).

Grammatiseerumisprotsessi saab kirjeldada erinevate mehhanismide abil, milleks on ekstensioon, desemantiseerumine (või semantiline pleekimine), dekategoreerumine ja erosioon (Heine, Kuteva 2002: 2). Grammatiseeruva üksuse levikut uutesse kontekstidesse, mis tuleneb uue grammatilise tähenduse esiletõusust, nimetatakse **ekstensiooniks**. See on teiste parameetritega võrreldes kõige komplekssem. Esiteks on selles kaasatud nii sotsiolingvistiline, tekstipragmaatiline kui ka semantiline komponent. Sotsiolingvistiline komponent lähtub asjaolust, et grammatisatsioon algab sellega, kui mõni keelekasutaja (või väiksem grupp) uuendab olemasoleva vormi või konstruktsiooni kasutust, mille teised keelekasutajad edaspidi omaks võtavad ning seda keelekogukonnas levitavad. Tekstipragmaatilise komponendiga kaasneb laienemine tavapärasest kontekstist uude konteksti (või kontekstidesse) ja järkjärguline kontekstiline üldistumine. Semantiline komponent muudab esialgset tähendust, tähendusmuutuse põhjustab või seda toetab uus kontekst. (Heine, Kuteva 2007: 35) Teiseks on terminit *ekstensioon* kasutatud eri viisidel ja erinevates teoreetilistes

raamistikes. Üks võimalikest on Alice Harrise ja Lyle Campbelli käsitus, milles viidatakse sellele kui ühele kolmest põhilisest süntaktilise muutumise mehhanismist (kaks ülejäänud mehhanismi on reanalüüs ja laenamine). Ekstensiooni tagajärjeks on nende järgi semantiline üldistumine, mille käigus annavad uued kontekstid üksusele üldisema (abstraktsema) tähenduse. (Harris, Campbell 1995: 97)

Heine ja Kuteva (2007: 37) toovad näite ekstensiooni kohta: a) John died *in* London (John suri Londonis), b) John died *in* Iraq (John suri Iraagis), c) John died *in* a car accident (John suri autoõnnetuses). Kahes esimeses lauses märgib prepositsioon *in* kohta, mis ongi selle eessõna keskne funktsioon, aga kolmandas näitab põhjust, seega on toimunud liikumine teise tähenduskonteksti.

Desemantiseerumine ehk semantiline pleekimine on ekstensiooni otsene tagajärg: väljendi kasutamine uues kontekstis toob endaga kaasa selle, et väljend kaotab osa oma tähendusest, mis ei sobi kokku uue kontekstiga. Desemantiseerumist põhjustavad tihti metafoorilised protsessid. Näiteks kehaosade nimetused (*back* (*selg*), *head* (*pea*) jt) on spetsiifilistes kontekstides reinterpreteeritud lokatiivseteks adpositsioonideks (*behind* (*taga*), *on top of* (*peal*)). (Heine, Kuteva 2007: 39–40) Selliseid näiteid leidub ka eesti keeles, kus näiteks kehaosanimetust *pea* saab kasutada kohaseosele osutajana fraasis *laua peal*. *Pea* ei viita sellises kasutuses enam kehaosale, vaid sõna tähendussisus on toimunud kadu.

Dekategoriseerumine tähendab leksikaalsetele või vähem grammatiseerunud üksustele omaste morfosüntaktiliste joonte kadumist. Dekategoriseerumise tüüpilised tunnused: a) käänamisvõimaluse kadumine, b) morfoloogilise derivatsiooni võime kadumine, c) laiendina esinemise võime kadumine, d) autonoomse üksusena iseseisvuse kadumine, suureneb sõltuvus mõnest teisest üksusest, e) võime liikuda lauses mittegrammatilistele üksustele omastel viisidel ning süntaktilise vabaduse kadumine, f) anafoorilise viitamise võime kadumine, g) teiste samasse grammatilisse paradigmasse kuuluvate üksuste kadumine. Dekategoriseerumine ei toimu järsult, sest muutused vajavad aega. Mida uudsem on grammatiseerumisprotsess, seda vähem deкатegoriseerumise tunnuseid vormis esineb. (Heine, Kuteva 2007: 40–42)

Erosioon tähendab keeleüksuse vormi lühenemist. See parameeter avaldub grammatisatsiooniprotsessis tavaliselt viimasena ega ole tingimuseks grammatisatsiooni toimumisele. Foneetilise erosiooni liigid: a) foneetiliste segmentide kadu, sisaldab ka täissilpide kadumist, b) suprasegmentaalsete omaduste (nt rõhk, toon või intonatsioon) muutumine c) foneetilise iseseisvuse kadu, d) foneetiline lihtsustumine. Üheks näiteks erosioonist on ingliskeelne sõna *because*, millest on aja jooksul saanud *coz*. (Heine, Kuteva 2007: 42)

1.2. Pragmatiseerumine

Pragmatiseerumist on peetud grammatiseerumisprotsessi osaks, üheks selle protsessi alamklassiks, kuna pragmatiseerumises leidub grammatiseerumisele iseloomulikke jooni. Teistest grammatiseerumise alamklassidest eristub pragmatiseerumine suhtlusfunktsiooni esildumise poolest (Diewald 2011: 365). Diewald on nimetanud pragmatiseerumist diskursusefunktsioonide grammatiseerumiseks. Pragmatiseerumise terminit kasutatakse kindlate muutumisetappide korral, kui on raske grammatiseerumist ja subjektifikatsiooni¹ üksteisest eristada. Mitmemõttelisust põhjustab see, et muutuse lõpp-punkt ei ole selge, kuna see ei kuulu traditsiooniliste grammatiliste kategooriate mõjualasse. (Diewald 2011: 373)

Karin Aijmer on öelnud, et tuleks tõmmata selge piir grammatiseerumise ja pragmatiseerumise vahele. Tema järgi seostub grammatiseerumine grammatiliste vormide ja konstruktsioonide kujunemisega, kuid pragmaatilised üksused näitavad kõneleja suhtumist kuulajasse. (Aijmer 1997: 2) Susanne Günthner (1999: 437) on uurinud saksakeelse sõna *obwohl* (*kuigi*) arengut sidesõnast diskursusmarkeriks, mille käigus leidis, et sõna varasemad puht grammatilised funktsioonid on asendunud vestlusfunktsioonidega. See võimaldab käsitleda pragmatiseerumist eraldi protsessina. Samal ajal leiab Günthner, et grammatiseerumise parameetritest ja puhastest grammatisatsiooniprotsessidest lähtuv diskursuspartiklite arengu kirjeldus muudab

¹ Subjektifikatsiooni defineeritakse kui semantilise muutuse tüüpi, mis põhineb kõneleja subjektiivsel seisukohal/uskumusel. Selle käigus tõlgendatakse tähendust, lähtudes kõneleja hinnangust situatsioonile. (Diewald 2011: 373)

pragmatiseerumise ja grammatiseerumise erinevuse minimaalseks. Dagmar Barth ja Elizabeth Couper-Kuhlen on uurinud sõna *though* diskursusfunktsioonide arengut ning jõudnud järeldusele, et pragmatiseerumine, mis kaldub mõningates aspektides kõrvale prototüüpsetest grammatiseerumise juhtudest, peaks siiski kuuluma grammatiseerumise alla, kuna on grammatiseerumise liialt sarnane, et seda käsitleda omaette protsessina. (Barth, Couper-Kuhlen 2002: 357)

Ka Gabriele Diewaldi hinnangul on pragmatiseerumine grammatiseerumise erijuhtum, milles võib näha olulisi grammatiseerumise protsessi ilminguid, ja seda saab teistest grammatiseerumise protsessidest eristada ainult erineva funktsionaalse valdkonna tõttu. Kuna pragmatiseerumine on Diewaldi järgi grammatiseerumise erijuhtum, pole põhjendatud selle käsitlemine grammatiseerumisega samal tasandil paikneva keelemuutuse tüübina. (Diewald 2011: 384) Diewald toob näite modaalse (pragmatilise funktsiooniga) partikli kasutamisest saksa keeles (Diewald 2011: 378): a) *Kommst du denn mit?* (*Tuled sa siis kaasa?*) b) *Kommst du mit?* (*Tuled sa kaasa?*) Sõna *denn* oli varem saksa keeles kasutusel sidesõnana (*kui, sest*), aga diskursuses on see omandanud uue funktsiooni rõhutava modaalsuse.

Eesti keeles on pragmaatilise markerite kujunemist uurinud Annika Kõngas oma 2014. aastal valminud doktoritöös, milles vaatles nende arengut ja funktsioone eesti keeles *It*-sõnade näitel. Kõngas (2014: 22–23) on pragmaatilised markerid jaotanud kahte põhigruppi: modaalsused ja diskursusemarkerid. Modaalsused on sõnad, milles väljendub keelekasutaja seisukoht selle suhtes, kui tõenäoline või kindel on lausesisu, ja diskursusemarkerid enamasti sõnad, mis asetuvad lause algusesse, sidudes eelnevat järgnevaga ja lisades kogu lausele suhtluskeskset modaalsust. Näiteks võib sõna *tegelikult* olenevalt lausest funktsioneerida nii modaalsuse partikli kui ka diskursusemarkerina. Sõna pragmaatiline funktsioon avaldub ka kirjakuju: pika vormiga kõrvuti on kasutusel ka *tegelt, teglt, tgl* vms. Lisaks on eesti keeles pragmaatilisi markereid käsitlenud Annika Valdmetsa ja Külli Habichti artiklis „Epistemiilistest partiklitest eesti kirjakeeles“, kus vaadeldi algseid viisimäärsõnu *kahtlemata, loomulikult, põhimõtteliselt* ja *tegelikult*, millest on muutumisprotsesside tulemusel saanud modaalsused (Valdmetsa, Habicht 2013).

1.3. Leksikaliseerumise ja grammatiseerumise seostest

Grammatiseerumisega seostub ka leksikaliseerumine, mis sarnaselt grammatiseerumisega algab tähenduse muutumisest, aga need muutused toimuvad nendes protsessides eri viisidel. Grammatiseerumise korral tähendus üldistub (pleekub), mille tagajärjel algne leksikaalne tähendus pole enam läbinähtav, ja toimub reanalüüs, mille tulemusena hakatakse sõna või lause konstruktsiooni kasutama uues grammatilises ümbruses. Leksikaliseerumise korral tähendus konkretiseerub, vorm ja tähendus kivevad ja kasutuskontekst kitseneb. (Brinton, Traugott 2005: 21) Eesti keeles on grammatiseerumist ja leksikaliseerumist võrrelnud K. Habicht oma 2006. aastal ilmunud artiklis „Grammatiseerumise ja leksikaliseerumise suhtest eesti vana kirjakeele modaalpartiklite näitel.“ Leksikaliseerumisest, selle erinevatest käsitlustest ja võrdlusest grammatiseerumisega on kirjutanud Eva Velsker oma 2010. aastal avaldatud artiklis „Leksikaliseerumine keelemuutuses“. Samuti on leksikaliseerumist ja grammatiseerumist käsitlenud Anni Jürine oma doktoritöös „The development of complex postpositions in Estonian: A case of grammaticalization via lexicalization“, milles uuriti leksikaliseerumise ja grammatiseerumise koosmõju liitsete grammatikaüksuste (liitpostpositsioonide) tekkimisel. Töös vaadeldi näiteks fraase *selja taga*, *käe kõrval*, *kaela peal*, *jalge all*. Sarnaselt siinses uurimistöös käsitletava uurimisobjektiga on ka liitpostpositsioonide tekkel korraga jälgitavad nii grammatiseerumine kui ka leksikaliseerumine, millest viimane on grammatiseerumise protsessis vaheastmeks. Tänu terviktähenduse kujunemisele saab üksus grammatiseeruma hakata. (Jürine 2016: 301)

Brinton ja Traugott on välja toonud leksikaliseerumise ja grammatiseerumise sarnasusi:

- 1) järkjärgulisus – muutus ei toimu järsult, vaid ajas jälgitava protsessina;
- 2) ühesuunalisus – mõlemad protsessid on ühesuunalised, kuigi tähenduste kujunemine toimub eri viisidel (grammatiseerumise tulemuseks on abstraktsem tähendus, leksikalisatsioonil konkreetsem tähendus);
- 3) fusioon, mille korral toimub kollokatsioonide kinnistumine;
- 4) fonoloogiline redutseerumine (grammatiseerumise puhul lühenenud vormid, leksikaliseerumise puhul ebaregulaarsed moodustised);

5) demotivatsioon – kaob semantiline läbipaistvus; (leksikaliseerumise korral on semantilise liigendatuse tulemuseks spetsiifilise tähenduse teke, aga grammatiseerumise korral muutub tähendus abstraktsemaks, üldisemaks);

6) metafoorsuse ja metonüümia lisandumine mõlema protsessi puhul.

(Brinton, Traugott 2005: 105–106)

1.4. Korrelaatsidendite kujunemine

Keeleüksused *nii et* ja *selleks et* käituvad lausetes nagu korrelaatsidendid, mille tekkeprotsessi kirjeldab „Eesti keele grammatika“ (EKG). EKG järgi on korrelaatsidend lauseelement, mis koosneb sidesõnast ja asendussõnast või -fraasist. Algselt pealauses kõrvallause korrelaadina käituv asendusfraas paigutub sidendisse ning kõrvallause ja korrelaat on viiteseoses. Korrelaatide hulka kuuluvad nt *seal*, *siis*, *nii*, *sellepärast*, *vaatamata sellele* jne. Kui pealause annab piisavalt informatsiooni ka ilma korrelaadita, võib korrelaat sidesõnade *et*, *kui*, *nagu* süntaktilise ja semantilise iseseisvuse kaotamise tõttu nihkuda sidenti koosseisu: *siis kui*, *selleks et*, *nii et*, *ilma et*, *sel ajal kui* jne. Kui korrelaat kaotab iseseisvuse, hakkab ta sidendisse kuuluvana täpsustama ja esile tõstma lausetevaheliste seoste laadi. Mitmed tähendusnihkega korrelaatsidendid on muutunud kinnisühenditeks, nt *olgugi et*, *nii kui*, *sega enam et* jne. Selliste korrelaatsidendite kasutamisel ei toimu enam korrelaadi paigutamist ühest lauseosast teise, vaid lauseosad seotakse valmisüksuste abil. Korrelaatsidendeid tekib just hõlmava paigutusega põimlauses, milles korrelaat paikneb kõrvallause ees ülejäänud pealausest lahus. (EKG II: 110–111)

2. Uurimismeetod ja -materjal

Bakalaureusetöö analüüsis osas vaadeldakse sidendite *nii et* ja *selleks et* reanalüüsi ehk ümbertõlgendamist omaette funktsiooniga partikliteks. Eesmärgiks on välja selgitada, mil määral seostub vaadeldav kasutusmuutus grammatiseerumise, pragmatiseerumise ja leksikaliseerumisega ning kuidas need protsessid liitpartiklite tekkel koos toimivad. Selleks vaadeldakse korpusest kogutud lauseid partiklitega *nii et* ja *selleks et*, kuna nende puhul on näha kasutusmuutuse tulemusel tekkinud erinevaid funktsioone.

Uurimuses analüüsitakse korpusest etTenTen saadud tekstinäiteid. See korpus koondab internetist alla laetud tekstitüübilt erinevaid eestikeelseid veebilehti (nt foorumitekstid ja kommentaarid, blogid ja rahva-ajakirjandus, aga ka ametlikud uudised ning teatmekirjandus). Seega sisaldab näitematerjal nii toimetamata kui ka toimetatud tekste. Kokku leidub korpuses 270 miljonit sõna 686 000 veebilehelt². Materjali analüüs toimub kombineeritud uurimismeetodil, seega on esindatud nii kvalitatiivne kui ka kvantitatiivne lähenemine.

Uuritava materjali moodustavad keeleüksusi *NII + ET* ja *SELLEKS + ET* sisaldavad laused, mida leidub korpuses erinevates vormivariantides: *nii, et* ja *nii et, niiet* ja *niet, selleks, et* ja *selleks et*. Kuna otsingutulemusi oli kõigi vormide kohta (v.a *niet*) väga palju ning uurimisprobleem eeldas materjali käsitsi kodeerimist, tuli leitud materjalist teha valim. Näitelauseid võeti korpusest juhusliku valikuga 100 (*nii, et*), 100 (*nii et*), 50 (*niiet*), 50 (*niet*), 150 (*selleks, et*) ja 150 (*selleks et*) – kokku 600 lauset. Lausete puhul uuriti erinevaid faktoreid: kas tegemist on liitpartikli (näited 2, 3, 4, 6) või vaba üksusega (näited 1 ja 2), missugune on lause funktsioon: kas see näitab viisi (näide 1) või järeldust (näited 2, 3, 4), põhjust (näide 6) või otstarvet (näide 5), missugune on uuritava üksuse positsioon: kas *nii et* ja *selleks et* asuvad lause alguses, keskel või lõpus. Uuritava keeleüksuse analüüsil jälgitakse kindlaid liitse ja vaba üksuse eristamise kriteeriume (vt Jürine 2016: 292):

- liitsed üksused kannavad abstraktsemaid tähendusi kui vabad üksused;

² <http://www2.keeleeveeb.ee/dict/corpus/ettenten/>

- liitsed üksused saavad levida kasutuskontekstidesse, mis pole vaba üksuse puhul võimalikud;

- liitsed üksused kaotavad oma morfosüntaktilisi omadusi, mis on omased lauses vabalt kombineeruvale keeleüksusele.

(1) *Käin seal alati **nii, et** sõidan kohale päev varem ja ööbin hotellis, siis järgmine päev pole aja peale sõitmist.* (www.nupsu.ee)

(2) ***Nii et** ka sellised rahvusvahelised, meile igati eeskujuks olevad resolutsioonid viitavad sellele, et riigiettevõtete juhtide palkadega võiks tegeleda küll.* (www.riigikogu.ee)

(3) ***niiet** vb tõesti on keeluala, kuid mina sellest ei tea midagi* (www.kalale.ee)

(4) ***Niet** põhimõtteliselt läks mul 140 kroonisest salatist käiku vaid ülemine osa, mis iseenesest oli maitsev.* (www.nami-nami.ee)

(5) *Kas tõesti plaanib valitsus need metsad tervenisti jätta riigile **selleks, et** korvata looduskaitsepiiranguid?* (www.maakodu.ee)

(6) ***Selleks et** lubada endale nii hilist hooaja algust, lõpetasin eelmise hooaja võrdlemisi hilja.* (www.suusaklubi.ee)

3. Tulemused

Bakalaureusetöö tulemuste osas käsitletakse uurimisobjekti kujunemist ja tõlgendamist mõjutavaid faktoreid: kas tegu on liitse või vaba üksusega, missugune funktsioon on alistatud adverbiallausel, kus uurimisobjekt lauses paikneb ning missugune on uuritava üksuse vorm. Nende faktorite abil on võimalik kindlaks teha, missugused protsessid (grammatiseerumine, pragmatiseerumine, leksikaliseerumine) vaadeldava kasutusmuutuse korral esinevad. Omavahel võrreldi uuritava üksuse funktsiooni (*nii et*-i puhul VIIS või JÄRELDUS, *selleks et*-i puhul PÕHJUS või OTSTARVE) ja struktuuri (liitne või vaba üksus); funktsiooni ja positsiooni (paiknemine lause alguses, keskel või lõpus); funktsiooni ja vormi (keskelt komaga eraldatud või mitte); vormi ja positsiooni (kuidas koma või selle puudumine mõjutab uurimisobjekti paiknemist lauses); vormi ja struktuuri (kuidas koma või selle puudumine mõjutab üksuse struktuuri) ning struktuuri ja positsiooni (kuidas üksuse struktuur mõjutab selle paiknemist lauses).

Kasutuse käigus tekkinud korrelaatsidendeid *nii et* ja *selleks et* käsitletakse liitsete üksustena, mis on eri muutumisprotsesside (grammatiseerumine, pragmatiseerumine, leksikaliseerumine) tulemusel saanud omaette tähenduse ja funktsiooni. Üksuse *nii et* puhul on muutumisastmeid neli: 1) keskelt komaga eraldatud viisi näitav *nii, et* (näide 7), kus proadverb ja sidesõna paigutuvad eri osalauseitesse, 2) ilma komata kirjutatud *nii et* (näide 8), millest on saanud järelduslikku funktsiooni kandev liitne üksus, 3) kokku kirjutatud järeldusliku funktsiooniga *niiet* (näide 9), kus proadverb ja sidesõna on omavahel kokku sulanud, 4) lühenenud järelduslikku funktsiooni kandev *niet* (näide 10), milles on toimunud häälikuline redutseerumine. Otstarvet või põhjust väljendava üksuse *selleks et* kujunemine jaguneb kaheks astmeks: 1) keskelt komaga eraldatud *selleks, et* (näide 11), kus pronoomen ja sidesõna paigutuvad lauseosade piirile, 2) komata *selleks et* (näide 12), milles asesõnalisest korrelaadist ja sidesõnast moodustub terviklik korrelaatsidend, mis võib liikuda lause algusesse.

(7) *Kas pole mitte **nii, et** inimesed elavad teeseldes, kandes maske, mängides kodust väljas olles kedagi teist?* (www.skeptik.ee)

Näites 7 on tegu kujunemise algastmega (esimese astmega), milles uuritav üksus kannab algset viisimääruslikku funktsiooni (saab esitada küsimuse *kuidas?*) ning kasutusmuutust veel toimunud pole. Sidesõna *et* alustab siin kõrvallauset ja korrelaat paikneb pealauses, seega ei kanna *nii*, *et* siin terviktähendust.

(8) *Nii et leia oma lastega rääkimiseks korrapäraselt aega, siis saad võimalikele probleemidele aegsasti jälile ja aitad neil probleeme lahendada.* (www.topshop.ee)

Näites 8 on kasutusmuutus juba toimunud, sest uuritav üksus kannab nüüd abstraktsemat tähendust: see ei väljenda enam viisi, vaid hoopis järeldust (uueks tähenduseks on *seega*). On näha ka seda, et algselt lause keskel paiknenud üksus võib kasutuskonteksti muutudes liikuda lause algusesse.

(9) *Nüüd selles mõttes on ainult pildi ja tehniliste parameetrite järgi sülearvuti ostmine umbes nagu abielu sõlmimine lehekuulutuse peale.* (aab.pri.ee)

Näide 9 iseloomustab muutumise kolmandat astet, kus omaette tähendusega üksus on kokku kirjutatud üheks sõnaks, mida saab endiselt tõlgendada järeldava liitpartiklina.

(10) *Niet homme näeb mis juhtub.* (www.lapsemure.ee)

Näide 10 ehk neljas aste demonstreerib üksuse keelelist arengut: foneetilise redutseerumise tulemusel on sõnast kadunud üks *i*.

(11) *Meie tooted ja teenused on loodud selleks, et tuua inimestele kasu ja parandada nende elukvaliteeti.* (www.bayer.ee)

Näide 11 iseloomustab üksuse *selleks et* esimest astet, kus koma eraldab kahte lauseosa ning korrelaat ja sidesõna ei moodusta veel ühtset tervikut.

(12) *Selleks et infoajastul edukas olla, ei piisa, kui tehakse ära nõutav miinimum.* (www.sakala.ajaleht.ee)

Näide 12 ilmestab teist astet, kus vabast üksusest on kujunenud terviklik liitpartikkel, mis kuulub tervikuna osalausesse.

3.1. Nii et

Selles osas võrreldakse uurimisobjekti erinevaid omadusi lauses. Tabel 1 annab ülevaate *nii et*-i funktsioonist (kas väljendab VIISI või JÄRELDUST) ja struktuurist (kas liitne või vaba üksus).

Tabel 1. *Nii et*-i funktsiooni ja struktuuri seos

Funktsioon	Liitne	Vaba	Koguarv
Järeldus	188 (92,6%)	0	188 (62,7%)
Viis	15 (7,4%)	97	112 (37,3%)
Koguarv	203	97	300

Tabeli 1 andmete põhjal saab öelda, et 300 valimisse võetud üksust *NII + ET* sisaldavast lausest kandis järelduslikku funktsiooni 188 ja viisimääruslikku tõlgendust 112 näitelauset. Liitpartikkel *nii et* (näide 13) esindab 188 juhul järelduslikku funktsiooni, aga leidub ka 15 näidet viisimäärusliku kasutuse (näide 14) kohta. Lisaks selgus, et vaba üksus väljendab lauses alati VIISI (näide 15). JÄRELDUST saab väljendada ainult liitüksus.

(13) *Ega ma todagi looma polnud elusast peast näinud, **nii et** oli uus ja huvitav.* (www.keskraamatukogu.ee)

(14) *ja see tuleb käsitsi kirjutada, mitte mingit templatet kasutada, **nii et** nagu torust ühesuguseid põhjendusi moderaator kümnete kaupa vorbib.* (rahvahaal.delfi.ee)

(15) *Ütlen siis lihtsalt **nii, et** kodanik Michal ei ole minu arvates kaugeltki valmis asuma tööle ministrina.* (www.meikar.ee)

Nii, et (näide 15) näitlikustab lauseosi siduva üksuse funktsiooni muutumise esimesest astet, kus uurimisobjekt näitab VIISI (saab esitada küsimuse *kuidas?*). Teine aste on *nii et* (näide 13), milles viisimääruslikku tõlgendust enam ei ole ning uurimisobjekt muutub omaette järeldavaks partikliks (nt kui *nii et* asendada sõnaga *seega*, lause mõte ei muutuks). Näide 14 näeb kirjavahemärgistuse järgi otsustades välja nagu järeldusliku

funktsiooniga kasutusjuhtum, aga lause sisu annab mõista, et tegemist on siiski viisimäärusliku tõlgendusega – tekkinud on vastuolu. Tähenduse poolest kuulub lause esimesele astmele, komakasutuse põhjal aga teisele.

Nendes näidetes võib märgata ka mitme grammatiseerumise mehhanismi avaldumist. Esiteks, desemantiseerumine: viisimääruslikust üksusest *nii, et* on saanud järelalusliku funktsiooniga *nii et*. Tähendusmuutuse tagajärjel kujuneb vabast üksusest liitpartikkel. Tähendussisus toimunud muutusele osutab see, et lauset siduva üksuse kohta pole enam võimalik esitada viisi näitavat küsimust *kuidas?* (nagu *nii, et*-i puhul), vaid sellest üksusest on saanud järeldav liitpartikkel (*nii et* on tähenduses 'seega'). Samal ajal toimub ka leksikaliseerumine, kuna järelalusliku funktsiooniga *nii et*-ist on saanud eraldi konkreetset tähendust kandev üksus. Lisaks on siin tegemist ekstensiooniga ehk kasutuskonteksti muutumisega: varem vaid lauseosade piiril paiknenud üksusest *nii, et* on kujunenud *nii et*.

Tabelis 2 on esitatud *nii et*-i funktsioonid (JÄRELDUS ja VIIS) ja positsioon lauses (alguses, keskel ja lõpus).

Tabel 2. *Nii et*-i funktsiooni ja positsiooni seos

Funktsioon	Alguses	Keskel	Lõpus	Koguarv
Järeldus	126 (67%)	61 (32,4%)	1 (0,6%)	188
Viis	0	111 (99,1%)	1 (0,9%)	112
Koguarv	126	172	2	300

Tabel 2 näitab, et kõige sagedamini paikneb järeldav liitpartikkel (näide 16) lause alguses (67% juhtudest), kuid valimis leidis ka 61 näitelauset, kus uurimisobjekt esines lause keskel (vt eespool näide 13), mis on selle algne positsioon. Viisimäärusliku tõlgendusega vaba üksus *nii, et* valimi näidete põhjal kordagi lauset ei alustanud. Lisaks leiti kaks näidet, kus *nii* järeldusliku (näide 17) kui ka viisimäärusliku funktsiooniga üksus paiknes lause lõpus.

(16) *Nii et leia oma lastega rääkimiseks korrapäraselt aega, siis saad võimalikele probleemidele aegsasti jälile ja aitad neil probleeme lahendada.* (www.topshop.ee)

(17) *See oli nagu mingi ilge maseka kommentaar, aga mul samamoodi, et ma olen superigav, niiet...* (www.lapsezure.ee)

Sellest näiteplokist tuleb välja lauset siduva üksuse funktsiooni muutumise kolmas aste, kus algsest lauseosade piiril paiknevast komaga eraldatud *nii*, *et*-ist on kujunenud kokku kirjutatud vorm *niiet*, mis saab lauses vabalt liikuda, olemata seotud ühe kindla positsiooniga. Näiteks saab vorm *niiet* paikneda ka lause lõpus (näide 17), mille kaudu tuleb esile selle pragmaatiline funktsioon: liitpartikkel näitab keelekasutaja isiklikku suhtumist või hoiakut. Näites 17 väljendab *niiet* pooleli jäänud mõtet ja kannab järelduslikku funktsiooni.

Tabelis 3 võrreldakse üksuse *nii et* vormi (komaga, ilma komata, kokku kirjutatud, lühenenud) funktsiooniga lauses (JÄRELDUS ja VIIS).

Tabel 3. *Nii et*-i funktsiooni ja vormi seos

Vorm	Järeldus	Viis	Koguarv
Komaga <i>nii, et</i>	14 (14%)	86 (86%)	100
Ilma komata <i>nii et</i>	83 (83%)	17 (17%)	100
Kokku kirjutatud <i>niiet</i>	47 (94%)	3 (6%)	50
Lühenenud <i>niet</i>	44 (88%)	6 (12%)	50
Koguarv	188	112	300

Tabelist 3 selgub, et komaga eraldatud *nii, et* väljendab enamasti VIISI (vt eespool näide 15) – 86 näitelauset, 14 juhul on tegemist ka järeldusliku funktsiooniga (näide 19). Keskelt komaga eraldamata *nii et*-i puhul ilmneb vastupidine tendents, sest järeldusliku funktsiooniga (vt eespool näide 17) näitelauseid esines valimis 83 korral ja viisimääruslikku kasutust (vt eespool näide 14) 17 korral. Kokku kirjutatud vorm *niiet* on valdavalt järeldusliku funktsiooniga (näide 20) – 47 näitelauset, aga leidis ka kolm VIISI näitavat (näide 21) lauset. Lühenenud vorm *niet* näitab sarnaselt kokku kirjutatud vormiga samuti pigem JÄRELDUST (näide 22) – 44 lauset, kuid kuus lauset väljendasid ka VIISI (näide 23).

(18) *Sõjaväe politsei on seal igalpool teedel olemas **nii**, **et** kui need kohalikud oleks seal relvadega vehkind siis neil poleks kaua elulootust enam olnd.* (rahvahaal.delfi.ee)

(19) *Hiidlased ootavad pidevalt tunde, **niiet** ei näe probleemi.* (majandus.delfi.ee)

(20) *Kui ma pingutan püksirihma, **niiet** ribikondid väljas, siis 10 aasta pärast on mu pingutus jälle hulga vähem väärt.* (www.maaleht.ee)

(21) *Me panime märgid ka välja, **niet** me ei vastuta, et me kolm aastat tagasi teeremondil sullerid valisime.* (www.delfi.ee)

(22) *ma roopisin alguses loodan et lõpus enam ei pea aga mul tuttav kaksikutega oksendas ka lõpus **niet** vähe polnd..* (www.nupsu.ee)

Näites 18 ilmneb vastuolu, sest lause sisu viitab järelduslikkusele, aga komakasutus osalause viisimääruslikule tõlgendusele. Tõenäoliselt on keeleteadlane lisanud koma, kuna teadis, et sidesõna *et* seda nõuab, ega mõelnud sellele, et *nii et* on siin korrelaatsidendiks, kus korrelaat *nii* kuulub samuti sidendi koosseisu. Näide 19 iseloomustab tüüpilist järelduslikku funktsiooni, milles kokku kirjutatud liitpartikli saaks asendada sõnaga *seega*. Näites 20 on võrreldes näitega 18 märgata vastupidist juhtumit: lause sisu põhjal otsustades näitab liitpartikkel VIISI, aga kirja pilt viitab JÄRELDUSELE, mida siin olla ei saa (*pingutan püksirihma: kuidas? – nii et ribikondid väljas*, mitte *pingutan püksirihma, seega ribikondid väljas*). Näidetest 21 ja 22 ilmneb lauset siduva üksuse muutumise neljas ja viimane aste, kus algsest vormist *nii, et* on saanud lühenenud vorm *niet*. Siin on tegemist erosiooniga: toimunud on foneetiliste segmentide kadu. Näites 22 on kasutusel ka pragmatiseerunud kollokatsioon *niet vähe polnd*.

Tabelis 4 esitatakse üksuse *nii et* erinevad vormid (komaga, ilma komata, kokku kirjutatud, lühenenud) ja näidatakse, missuguse vormi korral asub uurimisobjekt kas lause alguses, keskel või lõpus.

Tabel 4. *Nii et*-i vormi ja positsiooni seos

Vorm	Alguses	Keskel	Lõpus	Koguarv
Komaga <i>nii, et</i>	9 (9%)	91 (91%)	0	100
Ilma komata <i>nii et</i>	75 (75%)	25 (25%)	0	100
Kokku kirjutatud <i>niiet</i>	22 (44%)	26 (52%)	2 (4%)	50
Lühenenud <i>niet</i>	20 (40%)	30 (60%)	0	50
Koguarv	126	172	2	300

Tabelist 4 on näha, et komaga eraldatud *nii, et* paikneb kõige sagedamini lause keskel – 91 korral, lahku kirjutatud *nii et* asub suuremalt jaolt lause alguses – 75 korral. Kokku kirjutatud *niiet* asub lause keskel 26 korral ja lühenenud vorm *niet* 30 korral. Lisaks leidub uurimisobjekti arvestataval hulgal ka lause alguses: keskelt komaga eraldatud (näide 23) *nii, et* üheksal korral, lahku kirjutatud (vt eespool näide 16) *nii et* 25 korral, kokku kirjutatud (näide 24) *niiet* 22 korral ja lühenenud vorm (näide 25) *niet* 20 korral. Lause lõpus paiknemise kohta leidis valimis kokku vaid kaks näidet, mõlemad *niiet*-i kohta (vt eespool näide 17), mille põhjal võib järeldada, et liitpartikli esinemine lause lõpus on väga haruldane.

(23) *Nii, et* kui on soovi oma nahast rüperaalile lisa klaviatuur osta, siis Gokukawa Leather klaviatuur peaks olema küll ainuõige valik. (materialist.netikuller.ee)

(24) *Niiet* seaduse kohaselt on vanemal kohustus oma lapsi üleval pidada, isegi siis kui endale raha ei jäägi. (juura.ee)

(25) *Niet* kallid inimesed, elage oma kurba või mõtetut elu, kuid leidke oma elus see väike päiksekiir üles. (www.lapsemure.ee)

Siinses näiteplokis on esindatud lauset siduva üksuse funktsiooni muutumise esimene (*nii, et*), kolmas (*niiet*) ja neljas (*niet*) aste. Näites 23 on keelekasutaja korrelaatsidendi keskelt komaga eraldanud. Näidetes 24 ja 25 on taas märgata erosiooni mõju, mida näitab kokkukirjutus ja üksuse lühenemine.

Tabelis 5 on märgitud *nii et*-i vormid (komaga, ilma komata, kokku kirjutatud, lühenenud), mida võrreldakse struktuuriga (liitne ja vaba).

Tabel 5. *Nii et*-i vormi ja struktuuri seos

Vorm	Liitne	Vaba	Koguarv
Komaga <i>nii, et</i>	14 (14%)	86 (86%)	100
Ilma komata <i>nii et</i>	89 (89%)	11 (11%)	100
Kokku kirjutatud <i>niiet</i>	50 (100%)	0 (0%)	50
Lühenenud <i>niet</i>	50 (100%)	0 (0%)	50
Koguarv	203	97	300

Tabel 5 näitab, et komaga eraldatud *nii, et*-i puhul on enamasti tegemist vaba üksusega (vt eespool näide 15) – 86 näitelauset, aga komata ja lahku kirjutatud *nii et* on sellele vastupidiselt pigem liitne üksus (vt eespool näited 13, 14, 16) – 89 näitelauset. 14 juhul on keskelt komaga eraldatud *nii, et* tõlgendatav liitseks üksuseks (vt eespool näited 18 ja 23) ja 11 juhul lahku kirjutatud *nii et* vabaks üksuseks (näide 26). Kokku kirjutatud *niiet* ja lühenenud vorm *niet* saavad valimi põhjal lauses esineda vaid liitse üksusena (vt eespool näited 19, 20, 21, 22).

(26) *ravikindlustusega on nii et see peaks peale töö lõppemist veel kaks või kolm kuud olema...* (www.nupsu.ee)

Näites 26 pole tegemist korrelaatsidendiga, vaid keelekasutaja on kas teadmatusest või tahtlikult koma lausest ära jätnud, kuigi uurimisobjekti *nii et* võib lause sisu põhjal tõlgendada viisimääruslikuna, mistõttu peaksid *nii* ja *et* olema siin komaga eraldatud. Selle põhjal võib järeldada, et üksus *nii et* hakkab ka viisimääruslikult tõlgendatuna muutuma omaette fraasiks, mida iga kord enam komaga ei eraldata.

Tabelis 6 esitatakse *nii et*-i struktuur (liitne ja vaba) ning kõrvutatakse seda uurimisobjekti positsiooniga lauses (alguses, keskel, lõpus).

Tabel 6. *Nii et*-i struktuuri ja positsiooni seos

Struktuur	Alguses	Keskel	Lõpus	Koguarv
Liitne	126 (62%)	75 (37%)	2 (1%)	203
Vaba	0	97	0	97
Koguarv	126	172	2	300

Tabelist 6 selgub, et liitsed üksused (vt eespool näited 16, 24, 25), paiknevad tihti lause alguses (126 näitelauset), aga neid leiab ka lause keskelt (75 näitelauset). Vabad üksused (vt eespool näited 15 ja 26) lauset ei alusta. Samuti ei esinenud vabu üksusi lause lõpus, küll aga leidsid valimis kaks näitelauset, kus liitne üksus paiknes lause lõpus (vt eespool näide 17).

3.2. Selleks et

Selles jaotises vaadeldakse üksuse *selleks et* erinevaid omadusi lausetes. Tabelis 7 esitatakse *selleks et*-i funktsioonid (OTSTARVE ja PÕHJUS) ning struktuur (liitne, vaba, vahepealne).

Tabel 7. *Selleks et* funktsiooni ja struktuuri seos

Funktsioon	Liitne	Vaba	Vahepealne	Koguarv
Otstarve	103 (63,2%)	58 (35,6%)	2 (1,2%)	163 (54,3%)
Põhjused	72 (52,6%)	63 (46%)	2 (1,4%)	137 (45,7%)
Koguarv	175	121	4	300

Nagu tabelist 7 näha, jagunevad funktsioonid OTSTARVE ja PÕHJUS materjalis peaaegu võrdselt: OTSTARVET märkivaid näitelauseid leidsid valimis 163 ja PÕHJUST märkivaid 137. Liitseid üksuseid leidsid nii OTSTARBE (näide 27) kui ka PÕHJUSE (näide 28) korral

rohkem kui vabu üksusi, vastavalt 103 (OTSTARVE) ja 72 (PÕHJUS). Vabad üksused jagunesid üsna võrdselt: OTSTARVET väljendavaid 58 (näide 29) ja PÕHJUST väljendavaid 63 (näide 30) korda. Lisaks leiti mõlema funktsiooni, OTSTARBE (näide 31) ja PÕHJUSE (näide 32) puhul paar vahepealse struktuuriga lauset, mida uurides oli raske otsustada, kas tegemist on liitse või vaba üksusega, kuna neid saab tõlgendada mõlemal viisil.

(27) *Selleks et saaks efektiivselt toota, peavad jahutus-määrdevedelik ja liugpinnaõli omavahel harmoneerima.* (blog.addinol.ee)

(28) *Strugatskid ja kobe jutt, aga selleks et viit panna jääb midagi puudu.* (www.dcc.ttu.ee)

(29) *oleme selleks, et aidata Teil seda teostada.* (seopartner.ee)

(30) *Seda selleks, et jagaja ei saaks segamisel mingit pettust läbi viia.* (www.etpf.ee)

(31) *Lisaks kogemustele omame ka kaasaegset tehnikat, ikka selleks, et tagada töö kiire ja kvaliteetne teostus.* (www.geobaltica.ee)

(32) *Tundub, et Jumal esitab mulle küsimusi, selleks et mind mõtlema panna.* (usumaailm.harta.ee)

Otstarbelaused sarnanevad suuresti põhjus- ja tagajärjelausetega. Kord meenutavad nad rohkem põhjuslauset, kord tagajärjelauset, mis on tõenäoliselt tingitud sellest, et otstarbelauses saab põhjuse-tagajärje suhe olla kahetine. Otstarbelause võib osutada pealauses kirjeldatava tegevuse põhjusele, aga teisel poolt ka pealause tegevuse või sündmuse oodatavale tagajärjele, mille kohta pole kõnehetkel teada, kas see sündmus ka tegelikult toimub. (Plado 2013: 272) Ka siinsetes näidetes on märgata, et otstarbelause võib samaaegselt viidata nii PÕHJUSELE kui ka TAGAJÄRJELE. Näites 27 on tegemist otstarbelausega, kuid siin on viiteid ka PÕHJUSELE ning TAGAJÄRJELE: otstarbeks on siin lauses efektiivsem tootmine, aga sel põhjusel, et efektiivsemalt toota, peavad jahutus-määrdevedelik ja liugpinnaõli omavahel harmoneerima; lisaks ei selgu lausest, kas oodatav tagajärg realiseerub. Näide 28 on põhjuslause, kuna lause on sisult põhjendav: viit ei saa panna, sest midagi jääb puudu. Näide 29 on taas otstarbelause, millele viitab

vajadus aidata kellelgi midagi teostada, kuid puudub põhjendav selgitus. Näide 30 meenutab põhjuslauset, kuna üksust *selleks et* saaks siin asendada fraasiga *sellepärast, et*, kuid lause mõte jääks samaks: seda *sellepärast, et* jagaja ei saaks segamisel mingit pettust teha. Näidet 31 võib pidada otstarbelauseks, kuna otstarbeks on lauses töö kiire ja kvaliteetse äratagemise tagamine. Samas lauses leidub ka viide põhjusele: lisaks kogemustele on olemas ka kaasaegne tehnika, mis võib omakorda olla kiire ja kvaliteetse töö tagamise põhjuseks. Näites 32 on tõenäoliselt tegemist jälle põhjuslausega: jumal esitab küsimusi sel põhjusel (*sellepärast et*) mõtlema panna, kuigi mõtlema panemist võib käsitleda ka otstarbena. Nende näidete põhjal saab teha järelduse, et OTSTARVET ja PÕHJUST on üksteisest üsna keeruline eristada, sest ühest kujuneb välja teine. Ka lause struktuuril ei ole OTSTARBE ja PÕHJUSE eristamisel suurt tähtsust: nii liitne kui ka vaba üksus saavad kanda mõlemat funktsiooni. Näide 33 (vt allpool) on loetud põhjuslauseks, kuna lause saab põhjust näitavat fraasi *sellepärast, et* kasutades ümber sõnastada, ilma et selle sisu muutuks: üleliigsest kolast tuleb vabaneda *sellepärast, et* energia ja uus elukvaliteet jõuaks sinuni.

Grammatiseerumise mehhanismidest on siin esindatud desemantiseerumine ehk tähendussisu muutumine, mis seostub ka ekstensiooni ehk uutesse kontekstidesse laienemisega. Näiteks algselt otstarvet näitav lause võib tähendussisu muutumise tõttu hakata kandma ka põhjuslause funktsiooni, mistõttu levib see uutesse kontekstidesse. Kuna otstarbelauses kasutatav sidend *selleks, et* on ka üks põhjuslause sidenditest, on otstarbelause mõnikord asendatav põhjuslausega (EKG II: 310).

Tabelis 8 antakse *selleks et*-i funktsioonid (OTSTARVE ja PÕHJUS), mida võrreldakse üksuse asukohaga lauses (alguses, keskel).

Tabel 8. *Selleks et*-i funktsiooni ja positsiooni seos

Funktsioon	Alguses	Keskel	Koguarv
Otstarve	87 (53,4%)	76 (46,6%)	163
Põhjus	57 (41,6%)	80 (58,4%)	137
Koguarv	144	156	300

Tabeli 8 andmed osutavad, et PÕHJUST väljendava funktsiooniga üksus paikneb sageli lause keskel (vt eespool näide 28) – 80 korda, aga neid leidub palju ka lause alguses (näide 33) – 57 korda. OTSTARVET märkiva funktsiooniga üksused jagunevad küllaltki võrdselt, ent mõnevõrra rohkem esineb neid lause alguses (vt eespool näide 27) – 87 korda.

(33) *Selleks, et energia ja uus elukvaliteet jõuaks sinuni, tuleb vabaneda üleliigsest kolast. (seeder.ee)*

Siit selgub, et üksuse *selleks et* asukoht lauses ei muuda selle tähendust: nii OTSTARVET kui ka PÕHJUST näitavad üksused saavad paikneda lause keskel ja alguses.

Tabelis 9 näidatakse, kuidas jagunevad komaga ja komata *SELLEKS + ET* OTSTARBE ja PÕHJUSE funktsiooni vahel.

Tabel 9. *Selleks et-i funktsiooni ja vormi seos*

Vorm	Otstarve	Põhjused	Koguarv
Komaga <i>selleks, et</i>	86 (57,3%)	64 (42,7%)	150
Ilma komata <i>selleks et</i>	77 (51,3%)	73 (48,7%)	150
Koguarv	163	137	300

Tabelist 9 nähtub, et jagunemine OTSTARVET näitavaks funktsiooniks ja PÕHJUST näitavaks funktsiooniks oli valimis mõlema vormi puhul üsna sarnase osakaaluga: keskelt komaga eraldatud *selleks, et* oli 86 korral OTSTARBE funktsiooniga (näide 34) ja 64 korral PÕHJUSE funktsiooniga (näide 35). Keskelt komaga eraldamata *selleks et* märkis 77 korral OTSTARVET (näide 36) ja 73 korral PÕHJUST (näide 37).

(34) *Kas tõesti plaanib valitsus need metsad tervenisti jätta riigile selleks, et korvata looduskaitsepiiranguid? (www.maakodu.ee)*

(35) *Seda selleks, et jagaja ei saaks segamisel mingit pettust läbi viia. (www.etpf.ee)*

(36) *Katse aja süsteemi mõeldi välja ju selleks et saada palgata tulu töö tegijalt välja pressida (www.maaleht.ee)*

(37) *Nappi päikesevalgust kokku hoides suundusime teistesse aaretesse, selleks et peagi tagasi tulla!* (www.geopeitus.ee)

Kui *nii et*-i puhul muutis koma kasutamine enamasti lause funktsiooni (komaga eraldatud üksuse funktsiooniks oli viisi näitamine ja komaga eraldamata üksus oli järelduslik), siis *selleks et*-i puhul ilmneb, et koma ärajätul lauset siduva üksuse funktsiooni muutumise protsessis suurt tähtsust ei ole: nii keskelt komaga eraldatud *selleks, et* kui ka ilma komata *selleks et* võivad lauses esineda mõlemas funktsioonis – nii OTSTARBE kui ka PÕHJUSE väljendajana. Näidetes 34 ja 36 on uuritava üksuse funktsiooniks OTSTARVE, kuigi ühes näites on sidend komaga eraldatud, teises mitte. Sama ilmneb näidetes 35 ja 37: mõlema üksuse funktsiooniks lauses on PÕHJUSE näitamine, aga üks vorm on keskelt komaga eraldatud, teine mitte.

Tabelis 10 esitatakse üksuse *selleks et* vorm (komaga ja ilma komata), mida võrreldakse positsiooniga lauses (alguses, keskel).

Tabel 10. *Selleks et* vormi ja positsiooni seos

Vorm	Alguses	Keskel	Koguarv
Komaga <i>selleks, et</i>	48 (32%)	102 (68%)	150
Ilma komata <i>selleks et</i>	96 (64%)	54 (36%)	150
Koguarv	144	156	300

Tabelist 10 ilmneb, et komaga eraldatud *selleks, et* paiknes valimis suuremalt jaolt lause keskel (vt eespool näited 29–31) – 102 juhul, kuid üksust esines ka lause alguses (vt eespool näide 33) – 48 juhul. Keskelt komaga eraldamata *selleks et* paiknes sagedamini lause alguses (vt eespool näide 27) – 96 korda, aga vormi leidis ka lause keskel (vt näide 32) – 54 korda.

Siit tuleb välja sarnasus *nii et*-iga: komaga eraldatud *nii, et* paiknes enamasti lause keskel, aga komata *nii et* alguses. Selle põhjal saab järeldada, et komata üksused liiguvad lauses oma algselt positsioonilt ehk keskelt lause algusesse, mis viitab omakorda partikli kujunemisele ja pragmatiseerumisele. Samuti võib koma kadumist

seostada leksikaliseerumisega, kuna komata kirjutatud *selleks et*-ist kujuneb omaette tervik, mida ei kasutata enam osalauset eraldamisel.

Tabelis 11 on välja toodud üksuse *selleks et* vormi (komaga ja ilma komata) ja struktuuri (liitne, vaba ja vahepealne) seos.

Tabel 11. *Selleks et*-i vormi ja struktuuri seos

Vorm	Liitne	Vaba	Vahepealne	Koguarv
Komaga <i>selleks, et</i>	48 (32%)	101 (67,3%)	1 (0,7%)	150
Ilma komata <i>selleks et</i>	127 (84,7%)	20 (13,3%)	3 (2%)	150
Koguarv	175	121	4	300

Tabelist 11 on näha, et keskelt komaga eraldatud *selleks, et*-i puhul on enamasti tegu vaba üksusega (vt eespool näited 29, 30, 33) – 101 näitelauset, aga komaga eraldamata *selleks et* on sellele vastupidiselt pigem liitne üksus (vt eespool näited 27 ja 28). 48 juhul on keskelt komaga eraldatud *selleks, et* tõlgendatav liitseks üksuseks (näide 38) ja 20 juhul on keskelt komaga eraldamata *selleks et* vabaks üksuseks, mis näitab, et alati ei saa kirja pildi järgi kindlaks teha, missugune on üksuse struktuur (näide 39). Vahepealsed üksused olid kolmel juhul keskelt komaga eraldamata (vt eespool näide 32) kuid leidis ka üks näitelauset, kus see oli keskelt komaga eraldatud (vt eespool näide 31). Kuna vahepealseid üksusi oli vähe, ei saa nende põhjal konkreetseid järeldusi teha.

(38) *Selleks, et puhata, peab aja maha võtma.* (www.eestikirik.ee)

(39) *See on vajalik selleks et dvd mängija teaks mis värve kasutada subtiitrite kuvamisel.* (enos.itcollege.ee)

Näites 38 on *selleks, et* vaatamata vabale üksusele iseloomulikule komakasutusele tõlgendatav liitseks üksuseks, kuna see moodustab siin funktsioonilt ühtse terviku. Näites 39 eraldab uuritav üksus aga kahte osalauset, mis võimaldab seda vaatamata koma puudumisele tõlgendada vaba üksusena. Ka siit ilmneb sarnasus *nii et*-i ja *selleks et*-i vahel: vaba üksus on tavaliselt keskelt komaga eraldatud, aga liitne üksus mitte. Selle põhjal saab järelda, et uuritava üksuse struktuuri muutumisel koma kaob.

Tabelis 12 on välja toodud üksuse *selleks et* struktuur (liitne, vaba ja vahepealne), mida võrreldakse positsiooniga lauses (alguses, keskel).

Tabel 12. *Selleks et-i* struktuuri ja positsiooni seos

Struktuur	Alguses	Keskel	Koguarv
Liitne	140 (80%)	35 (20%)	175
Vaba	4 (3,3%)	117 (96,7%)	121
Vahepealne	0	4 (100%)	4
Koguarv	144	156	300

Tabelist 12 selgub, et liitse struktuuriga uurimisobjekt paikneb tavaliselt lause alguses (vt eespool näide 27) – 140 näitelauset, kuid uurimisobjekte leidis ka lause keskel (vt eespool näide 28) – 35 näitelauset. Vaba üksus asub tavaliselt lause keskel (vt eespool näited 29 ja 30) – 117 näitelauset, aga neljal juhul paiknesid need lause alguses (vt eespool näide 33). Üksused, mille puhul oli raske otsustada, kas nende struktuur on liitne või vaba, asusid eranditult lause keskel (vt eespool näited 31 ja 32) – neli näitelauset.

Viimase tabeli andmete analüüsimisel tuleb välja järjekordne sarnasus *nii et-i* ja *selleks et-i* vahel: liitsed üksused kalduvad enamasti paiknema lause alguses, kuid vabad üksused paiknevad valdavalt lause keskel – vaid mõnel üksikul juhul leidub neid ka lause alguses. Sellest võib järeldada, et liitüksused saavad liikuda lause algusesse (ja teevad seda sagedasti), aga vabad üksused pigem mitte (alguspositsioon on väga harv).

3.3. Järeldused

***Nii et-i* analüüsi tulemused:**

1) Vaba üksus ei väljenda siinse valimi põhjal otsustades mitte kunagi järeldust, vaba üksust saab tõlgendada vaid viisi väljendavana. Liitüksused võivad olla nii järeldavad kui ka viisi näitavad.

- 2) Liitpartiklid *nii et*, *niiet* ja *niet* paiknevad tavaliselt lause alguses (67%) või keskel (32,4%), väga harva ka lõpus (0,6%). Viisimäärusena tõlgendatav *nii, et* ei alusta kunagi lauset, mille põhjal saab järeldada, et lause algusesse saavad liikuda ainult liitüksused.
- 3) Komaga eraldatud *nii, et*-i põhiline funktsioon lauses on viisi näitamine (86%), komata kasutatud *nii et*-il järelduse näitamine (83%). Kokku kirjutatud *niiet* ja lühenenud *niet* kannavad samuti valdavalt järelduslikku funktsiooni, mis näitab, et funktsiooni muutumise tagajärjeks on koma kadumine liitüksusest.
- 4) Kui keskelt komaga eraldatud *nii, et* paiknes enamasti lause keskel (91%) ja komata kirjutatud *nii et* lause alguses (75%), siis kokku kirjutatud *niiet*-i ja lühenenud vormi *niet* puhul ilmes, et paiknemine lause keskel ja alguses on üsna võrdse osakaaluga: *niiet* esines 52%-l juhtudest lause keskel ja 44%-l alguses, *niet* 40%-l alguses ja 60%-l keskel. Lause lõpus esines ainult liitpartikkel *niiet* – seda kahel korral, mis näitab, et liitpartikli esinemine lause lõpus on väga harv nähtus.
- 5) Keskelt komaga eraldatud *nii, et* on lauses enamasti vaba üksus (86%), komata kirjutatud *nii et* aga liitne üksus (89%). Kokku kirjutatud *niiet* ja lühenenud vorm *niet* esinesid valimis ainult liitse üksusena, mis näitab, et üksuse struktuuri muutumisel võib koma sealt kaduda.
- 6) Liitsed üksused paiknevad lause alguses (62%) või keskel (37%), paaril üksikul juhul ka lõpus (1%). Vabu üksusi esineb valimi põhjal otsustades ainult lause keskel.

***Selleks et*-i analüüsi tulemused:**

- 1) Otstarvet märkiv *selleks et* on rohkem kui pooltel juhtudel liitne üksus (63,2%), aga leidub ka sellise funktsiooniga vabu üksusi. Põhjust märkiv *selleks et* jaguneb üsna võrdselt liitsete (52,6%) ja vabade üksuste vahel (46%). Selle põhjal võib järeldada, et üksuse *selleks et* puhul ei ilmne funktsiooni ja struktuuri vahel sama tihedat seost nagu *nii et*-i puhul.
- 2) Otstarvet väljendavad üksused paiknevad nii lause alguses (53,4%) kui ka keskel (46,6%) küllaltki võrdse osakaaluga. Põhjusliku funktsiooniga üksused asuvad nii lause

keskel (58,4%) kui ka alguses (41,6%). *Selleks et* ei paikne valimi põhjal kordagi lause lõpus. See näitab, et üksuse *selleks et* funktsiooni ja vormi vahel pole sama suurt seost nagu üksuse *nii et* puhul.

3) Keskelt komaga eraldatud *selleks, et* märgib nii otstarvet (57,3%) kui ka põhjust (42,7%). Komaga eraldamata *selleks et* jaguneb samuti küllaltki võrdselt otstarvet (51,3%) ja põhjust (48,7%) näitava funktsiooni vahel, mille põhjal saab järeldada, et koma ärajätt üksuse funktsiooni ei mõjuta.

4) Keskelt komaga eraldatud *selleks, et* asub valimi põhjal sageli lause keskel (68%), aga uurimisobjekti võib leida ka lause algusest (32%). Komaga eraldamata *selleks et* asub vastupidiselt komaga vormile pigem lause alguses (64%), kuid leidub ka näiteid, kus uuritav üksus paikneb lause keskel (36%). Sellest võib järeldada, et koma ärajätul liigub uuritav üksus sageli lause algusesse.

5) Keskelt komaga eraldatud *selleks, et* on lauses enamasti vaba üksus (67,3%), aga valimis leidis ka selliseid näitelauseid, kus *selleks, et* on tõlgendatav liitseks üksuseks (32%). Mõnel üksikul korral leiti vahepealse struktuuriga üksusi (0,7%). Keskelt komaga eraldamata *selleks et* on enamikul juhtudel lauses liitne üksus (84,7%), kuid leiti ka näiteid, kus on tegemist vaba üksusega (13,3%). Selle põhjal võib järeldada, et struktuuri muutumisel võib koma üksusest kaduda. Lisaks leidsid valimis mõned näitelaused, mille puhul on uurimisobjekti struktuur raskesti määratletav (2%).

6) Liitsed üksused paiknevad enamasti lause alguses partikli positsioonis (80%), aga valimis leidub näiteid ka nende paiknemisest lause keskel (20%), mis näitab, et struktuuri muutumine mõjutab üksuse positsiooni lauses. Vabad üksused paiknevad lause alguses ainult mõnel üksikul korral (3,3%), tavaliselt asuvad need lause keskel (96,7%). Vahepealse struktuuriga üksused paiknevad valimi põhjal eranditult lause keskel.

Kokkuvõte

Bakalaureusetöös uuriti liitpartiklite *nii et* ja *selleks et* kujunemist eesti keeles korpuse etTenTen materjali põhjal. Vaatluse all oli lauseosi eraldavate üksuste *nii et* ja *selleks et* reanalüüs korrelaatsidenditeks ja sealt edasi omaette funktsiooniga liitseteks grammatilise ja pragmaatilise funktsiooniga üksusteks. Valimisse kuulus 600 lauset, neist 300 *nii et*-i ja 300 *selleks et*-i erinevate ortograafiliste variantide kohta. Analüüsi osalauseid siduvate üksuste muutumist liitseteks grammatilise ja pragmaatilise funktsiooniga üksusteks. Töö eesmärgiks oli uurida, missugused on uuritavate üksuste muutumise astmed ning mil määral seostub vaadeldav kasutusmuutus grammatiseerumise, pragmatiseerumise või leksikaliseerumisega ning kuidas need protsessid liitpartiklite tekkel koos toimivad.

Kasutusmuutus algab astmelt *nii, et*, kus koma märgib osalause piiri ja üksuse funktsioon on viisimääruslik. Teine aste on komata *nii et*, kus üksusest on saanud enamasti järeldav liitüksus. Kolmas aste on samuti järeldusliku funktsiooniga *niiet*, mis on kokku kirjutatud, ja neljas *niet*, mis on vormilt lühenenud ning väljendab sarnaselt kahe eelmise üksusega lauses peamiselt järeldust. *Selleks et*-i puhul on esimene aste osalause piiril komaga eraldatud *selleks, et*, kus uurimisüksust saab tõlgendada OTSTARBE või PÕHJUSE väljendajana, ja teine aste ilma komata *selleks et*, kus üksus on tõlgendatud funktsioonilt terviklikuks. See kuulub samasse osalauseesse ja väljendab samuti OTSTARVET või PÕHJUST.

Siinses uurimuses väljenduvad üksuste grammatiseerumisel ekstensioon ehk grammatiseeruva üksuse levik uutesse kontekstidesse, desemantiseerumine ehk tähendussisu muutumine ja erosioon ehk keeleüksuse vormi lühenemine. Pragmatiseerumisele osutasid mitmed argikeelsed näitelaused, milles liitüksus on oma algselt positsioonilt lause keskel liikunud kas algusesse või lõppu ja partiklistunud. Partikkel väljendab seal üksuse uut pragmaatilist tähendust.

Liitpartiklite kujunemisel on seos ka leksikalisatsiooniga, kuna leksikaliseerumisel vorm ja tähendus kivevad, mida on näha näiteks *nii, et*-i muutumisel uue

funktsiooniga liitseks üksuseks. Liitpartikleid *nii et*, *niiet* ja *niet* pole võimalik kasutada enam samas kontekstis nagu kahe osalause vahel jagunevat keskelt komaga eraldatud *nii*, *et*-i, kuna nende funktsioonid on erinevad.

Hüpotees, et eesti kirjakeeles kujuneb reanalüüsi teel *et*-komponenti sisaldavaid järeldevaid ja seletavaid liitpartikleid, sai osaliselt kinnituse: algselt viisi näitava funktsiooniga sidendist *nii*, *et* on reanalüüsi tulemusel kujunenud järeldevlik liitpartikkel *nii et*. Üksuse *selleks et* puhul pole grammatiseerumine veel nii kaugale arenenud, kuna mõlemad funktsioonid (OTSTARVE ja PÕHJUS) on liitse üksuse korral valdavad. Pragmaatilisest funktsiooni sealt ei leitud.

Uurimusest selgus, et kui liitpartikkel *nii et* sai siinse valimi järgi olla ainult järeldevliku funktsiooniga ning vaba üksus väljendas alati VIISI, siis *selleks et*-i puhul jagunesid mõlemad funktsioonid üsna võrdselt: liitne üksus võis väljendada nii OTSTARVET kui ka PÕHJUST ning vaba üksus võis väljendada nii PÕHJUST kui ka OTSTARVET, millest saab järeldevada, et *selleks et* pole veel läbinud samasugust grammatiseerumist nagu *nii et*. Liitpartiklit *nii et* võis mõnel üksikul juhul leida ka lause lõpust, aga *selleks et* paiknes ainult lause alguses või keskel. Nii OTSTARVET kui ka PÕHJUST näitav *selleks et* paiknes peaaegu võrdsel määral kas lause alguses või keskel, aga viisimääruslikult tõlgendatav *nii*, *et* kordagi lauset ei alustanud. Sellest ilmneb, et üksuste *selleks et* ja *nii et* grammatiseerumine on erinev. Kui komaga eraldatud *nii*, *et* näitas lauses põhiliselt VIISI ja komata kirjutatud *nii et* JÄRELDUST, siis *selleks et*-i puhul funktsiooni muutumine vormi ei mõjutanud: komaga eraldatud *selleks*, *et* võis väljendada nii OTSTARVET kui ka PÕHJUST ning komaga eraldamata *selleks et* jagunes samuti üsna võrdselt OTSTARVET ja PÕHJUST väljendavateks juhtudeks. Komaga eraldatud *nii*, *et* ja *selleks*, *et* paiknesid valimi põhjal sageli lause keskel ja tunduvalt vähem alguses. Komata *selleks et* alustas tihti lauset, sama tendents ilmes ka vormide *nii et*, *niiet* ja *niet* puhul. Oluliseks sarnasuseks *nii et*-i ja *selleks et*-i juures oli ka see, et keskelt komaga eraldatud üksused olid enamasti vabad ning komaga eraldamata üksused liitsed, mis näitab, et vaba üksuse muutumisel liitpartiklikuks muutub üksuse vorm.

Siinses bakalaureusetöös uuritud üksused ei ole ainsad potentsiaalsed liitpartiklid. Et teada saada, kuidas toimub tähenduse ja kasutuskonteksti muutumine teiste *et*-osisega korrelaatsidendite puhul, võiks edaspidi sama metoodikaga uurida näiteks selliseid üksusi nagu *ilma et* ning *sellepärast et*.

Development of complex particles *nii et* and *selleks et*

In this bachelor's thesis, development of complex particles *nii et* 'so that' and *selleks et* 'for the purpose of', 'because' was studied. The thesis focused on the reanalysis of linking words located between the clauses (i.e. *nii et* (so+that) and *selleks et* (this-TRA that) in becoming the particles of independent function. Within this process, the linking words develop holistic meanings and become complex units that bear grammatical and/or pragmatic function. The purpose of the thesis was to find out the extent to which the observable change in use links to grammaticalization, pragmaticalization and lexicalization, and how do these processes work together in the formation of complex particles. In the thesis I sought answer to the following research questions: 1) What are the stages of the development from freely combined linking words to complex particles? 2) What mechanisms of pragmaticalization and grammaticalization are at work in this process? 3) Whether the development of these particles is related to lexicalization and how? The data originates from the etTenTen corpus. The sample consisted of 600 sentences – 300 random examples of *nii et* and 300 random examples of *selleks et*. Both samples included different orthographic forms (i.e. *nii*, *et*, *nii et*, *niiet*, *niet*, *selleks*, *et*, *selleks et*).

The analysis showed that several mechanisms of grammaticalization – extension, desemanticization and erosion – are present in the development of the complex particles under study. Pragmaticalization was indicated by movement of particle to the left periphery, and in very rare cases, the right periphery. Lexicalization was indicated by the strengthening of a form and meaning of *nii et* and *selleks et*. Additionally, the analysis showed that it is no longer possible to use complex particles *nii*, *et*, *niiet* and *niet* in the same context as *nii et*, separated by a comma between two sentence parts, as the functions of these forms are different.

The results showed that in case of *nii et* (so+that), the freely combined linking words and the complex particles were distinguishable based on semantics – the conclusive function was found among the complex units only. However, in case of *selleks et*, both the complex particles as well as freely combined linking words expressed cause as well

as purpose. In case of both – *nii et* and *selleks et* – an association between form and function was found. As complex particles *nii et* and *selleks et* mostly occurred without the comma, as and freely combined linking words, they were mostly divided by the comma. More importantly, both *niiet* and *niet* were always interpreted as complex units.

Kirjandus

Aijmer, Karin 1997. I think – an English modal particle. – Modality in Germanic languages. Historical and comparative perspectives. Trends in Linguistics: Studies and Monographs 99). Berlin & New York: Mouton de Gruyter, 1–47.

Barth, Dagmar, Elizabeth Couper-Kuhlen 2002. On the development of final though: A case of grammaticalization? Ilse Wischer & Gabriele Diewald (eds.), New reflections on grammaticalization. Typological Studies in Language 4. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 345–361.

Brinton, Laurel, Elizabeth Closs Traugott 2005. Lexicalization and Language Change. Cambridge: Cambridge University Press.

Diewald, Gabriele 2011. Pragmaticalization (defined) as grammaticalization of discourse functions. Linguistics 49, 2, 365–390.

EKG II = Ereht, Mati, Reet Kasik, Helle Metslang, Henno Rajandi, Kristiina Ross, Henn Saari, Kaja Tael, Silvi Vare 1993. Eesti keele grammatika II. Süntaks. Peatoimetaja Mati Ereht. Tallinn: Eesti Teaduste Akadeemia Keele ja Kirjanduse Instituut.

Günthner, Susanne 1999. Entwickelt sich der Konzessivkonnektor *obwohl* zum Diskursmarker? – Grammatikalisierungstendenzen im gesprochenen Deutsch. Linguistische Berichte 180, 409–446.

Habicht, Külli, Leelo Keevallik, Ilona Tragel 2006. Keele muutumine kasutuskontekstis. – Keel ja Kirjandus 8, 609–625.

Habicht, Külli 2006. Grammatiseerumise ja leksikaliseerumise suhtes eesti vana kirjakeele modaalpartiklite näitel. – Finest Linguistics. Proceedings of the Annual Finnish and Estonian Conference of Linguistics, 2004. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus, 159–178.

Harris, Alice, Lyle Campbell 1995. Historical Syntax in Cross-Linguistic Perspective. Cambridge Studies in Linguistics 74. Cambridge: Cambridge University Press.

Heine, Bernd, Tania Kuteva 2002. World Lexicon of Grammaticalization. Cambridge: Cambridge University Press.

Heine, Bernd, Tania Kuteva 2007. The Genesis of Grammar. A reconstruction. New York: Oxford University Press.

Jürine, Anni 2016. The development of complex postpositions in Estonian: A case of grammaticalization via lexicalization. Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 38. Tartu: University of Tartu Press.

Küngas, Annika 2014. Pragmaatiliste markerite kujunemine ja funktsioonid eesti keeles *lt*-sõnade näitel. Dissertationes Philologiae Estonicae Universitatis Tartuensis 36. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Metslang, Helle 2002. Grammatikalisatsiooniteooriast eesti keele taustal. – Teoreetiline keeleteadus Eestis. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 164–178.

Metslang, Helle 2006. Grammatiseerumisteooriast tänase pilguga. – Teoreetiline keeleteadus Eestis II. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus, 176–195.

Plado, Helen 2013. Eesti keele otstarbelausest. – Keel ja Kirjandus 4, 269–284.

Valdmets, Annika, Külli Habicht 2013. Episteemilistest partiklitest eesti kirjakeeles. – Teoreetilise keeleteadusest Eestis III. ESUKA–JEFUL 4–1, toim. Ilona Tragel, Ann Veismann, Piret Piiraja. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Velsker Eva 2010. Leksikaliseerumine keelemuutuses. – Keel ja Kirjandus 7, 521–536.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina

(autori nimi)

(sünnikuupäev:

_____)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

(lõputöö pealkiri)

mille

juhendaja

on

(juhendaja nimi)

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus/Tallinnas/Narvas/Pärnus/Viljandis, _____ (kuupäev)